

Tamara Kaluža Pocecco

Nacionalni preizkus znanja iz slovenščine ob zaključku srednje šole prve stopnje s slovenskim učnim jezikom v Italiji

Izvirni znanstveni članek

UDK: 37.091.276:811.163.6(450)

POVZETEK

Nacionalni preizkusi znanja so bili v evropskih državah uvedeni z namenom, da povečajo učinkovitost in uspešnost izobraževanja. V Italiji se izvajajo od leta 2007, preverja pa se znanje italijanščine oz. prvega jezika (na šolah s slovenskim učnim jezikom znanje slovenščine) in matematike. Prispevek predstavlja organizacijo in potek nacionalnega preverjanja znanja v Italiji. Podrobneje je analiziran preizkus znanja iz slovenščine ob zaključku triletno srednje šole s slovenskim učnim jezikom, ki sledi petletni osnovni šoli in odgovarja zadnjemu triletju devetletne osnovne šole v Sloveniji. Predvsem se presojajo značilnosti nalog preizkusa v šolskem letu 2009/10 glede na posamezne sestavine sporazumevalne zmožnosti, glede na različne ravni kognitivne zahtevnosti in vrste testnih nalog. Raziskava je pokazala, da v preizkusu prevladujejo naloge zaprtega tipa, s katerimi se preverjajo enostavnejši kognitivni procesi.

Ključne besede: nacionalni preizkusi znanja, slovenski jezik, slovensko šolstvo v Italiji, jezikovno testiranje

The National Examination of Slovene Language at the End of Secondary School of the First Degree with Slovene as the Language of Instruction in Italy

Izvirni znanstveni članek

UDK: 37.091.276:811.163.6(450)

ABSTRACT

National examinations were introduced in European countries in order to increase the efficiency and effectiveness of education. In Italy they have been carried out since 2007. The knowledge of Italian language or other first language (Slovene language in schools with Slovene as the language of instruction) and mathematics is checked.

The paper presents the organization and the progress of national examinations in Italy and a detailed examination of the knowledge of Slovene language at the end of the three-year lower secondary school with Slovene as the language of instruction, following a five-year

primary school, which corresponds to the last triennium of the nine-year basic school in Slovenia.

In particular the nature of the examination in the school year 2009/10 according to the individual components of communication competences, according to the different levels of cognitive complexity and type of tasks has been assessed. The survey has shown that in the examination closed-type tasks predominate, with which simpler cognitive processes are verified.

Key words: national examinations, Slovene language, Slovene education in Italy, language testing

Uvod

Izobraževalni sistem v Italiji se razlikuje od šolskega sistema v Sloveniji. V Italiji so stopnje izobraževanja razdeljene na: vrtec, petletno osnovno šolo, triletno nižjo srednjo šolo prve stopnje, petletno srednjo šolo druge stopnje različnih smeri in univerzo. Za srednje šole prve stopnje se uporablja izraz nižje srednje šole, za srednje šole druge stopnje pa višje srednje šole. Za vpis v višjo srednjo šolo je treba uspešno opraviti zaključni izpit na nižji srednji šoli.

Nacionalni preizkusi znanja imajo v vseh evropskih državah pomembno vlogo pri načrtovanju in razvoju izobraževalnih politik, njihovi rezultati pa se uporabljajo pri sprejemanju ukrepov za odpravo pomanjkljivosti v izobraževanju, pri oblikovanju učnih načrtov in programiranju izpopolnjevanja učiteljev (Nacionalno preverjanje znanja učencev v Evropi, 2010).

V Italiji so bili državni preizkusi znanja uvedeni s šolskim letom 2007/08, za spremljanje kakovosti izobraževalnega sistema ter za ocenjevanje učnega uspeha. Za njihovo izvedbo skrbi zavod INVALSI (Istituto nazionale per la valutazione del sistema educativo di istruzione e di formazione – Državni inštitut za evalvacijo vzgojno-izobraževalnega sistema), ki je pravna oseba s statusom javne raziskovalne ustanove in sodeluje z Ministrstvom za šolstvo, univerzo in raziskovanje (<http://www.invalsi.it/invalsi/istituto>). Preizkus znanja poteka v 2. in 5. razredu osnovne šole, v 3. razredu nižje srednje šole (to lahko primerjamo z 8. razredom v Sloveniji) ter v 2. letniku višje srednje šole (v Sloveniji je to 2. letnik srednje šole). Preverjanje se opravi na podlagi dveh pisnih preizkusov: iz matematike in italijanščine oz. manjšinskega jezika: slovenskega na šolah s slovenskim učnim jezikom v Furlaniji Julijski krajini, francoskega na italijanskih-francoskih dvojezičnih šolah v Dolini Aoste in nemškega na šolah z nemškim učnim jezikom na Južnem Tirolskem. Ima formativno funkcijo, saj se rezultati uporabljajo za dodatne informacije o učenčevem napredku ter za ugotavljanje kakovosti poučevanja. Le v 3. razredu nižje srednje šole ima sumativno vlogo, je del zaključnega izpita in vpliva na končno oceno opravljenega izpita. Preizkus je obvezen za vse učence.

Šole s slovenskim učnim jezikom morajo upoštevati uredbe, ki določajo potek nacionalnega preizkusa znanja na italijanskih šolah. V eni od njih piše, da mora zavod INVALSI pri organizaciji izvedbe nacionalnega preverjanja znanja upoštevati

posebne potrebe, ki so v nekaterih predelih države povezane s prisotnostjo šol, katerih učni jezik ni italijanščina, kot so na primer šole s slovenskim učnim jezikom v Furlaniji Julijski krajini (direktiva Ministrstva za javno šolstvo z dne 25. 1. 2008, št. 16, št. prot. 1022). V okrožnici Ministrstva za šolstvo z dne 14. 3. 2008, št. 32, je posebej omenjeno, da bodo preizkusi znanja za nemško in slovensko manjšino sestavljeni v njunem maternem jeziku.

Pripravo preizkusov znanja slovenščine vodi Slovenski šolski urad Deželnega šolskega ravnateljstva za Furlanijo Julijsko krajino v Trstu (ustanovljen na osnovi zaščitnega zakona št. 38/2001), ki imenuje posebno delovno skupino za sestavo testov za slovenščino. V njej so učitelji in profesorji, ki poučujejo na različnih stopnjah šolanja. V podskupinah pripravijo naloge za preizkuse znanja slovenščine za posamezne razrede. Zavod INVALSI ima za nacionalno preverjanje znanja stalno zaposleno osebje, ki se ukvarja izključno s pripravo preizkusov, sestavljavci preizkusov za slovenščino pa so redno zaposleni na šolah, zato priprava testov zanje predstavlja dodatno delo.

Sestavljavci preizkusov znanja iz italijanščine pripravijo delovno verzijo testa do februarja, jo preverijo na reprezentativnih vzorcih in šele nato jo prečiščeno uporabijo na ciljni populaciji. Slovenski preizkusi se začnejo sestavljati šele, ko so italijanski že dokončno oblikovani, zato ni časa, da bi jih umerili na vzorčnem številu učencev, jih ponovno pregledali in popravili do končne verzije. Tako se morebitne pomanjkljivosti testa ugotovijo šele ob vrednotenju rezultatov.

Oblika in sestava preizkusa znanja iz slovenščine se morata prilagajati zasnovi in zgradbi italijanskih preizkusov. Preizkusi za slovenščino morajo imeti približno enako število nalog, vsebovati morajo tudi isto vrsto nalog. Tako zasnovan preizkus omejuje sestavljavce, saj morajo vsebino testa prilagajati njegovi obliki. To je potrebno, ker zavod poskrbi za tiskanje slovenskih nalog, po opravljenem testiranju pa računalniško obdela odgovore in napiše poročilo o doseženih rezultatih. Slovenske šole v italijanskem okviru predstavljajo premajhno število, da bi zanje izdelali posebne oblike jezikovnih testov in programe za računalniško branje rezultatov. Poročilo o rezultatih dobijo ravnateljstva posameznih šol, ni pa javno objavljeno. Posamezna šola dobi samo podatke o dosežkih svoje šole in o povprečnih rezultatih na deželni ravni, tako da lahko z njimi primerja svoje rezultate.

Teoretična izhodišča

Značilnosti jezikovnega testiranja

Preizkus znanja je neke vrste merjenje pridobljenega znanja in zmožnosti, ki ga izvajamo s testi. Kot pri vsakem merjenju je treba tudi pri testu zagotoviti čim boljše merske karakteristike. Med osnovne štejememo zanesljivost, objektivnost in veljavnost (Marentič Požarnik, 2012). Zanesljivost nam pove, kako natančno smo neko stvar merili, in sicer ali bi ob ponovni uporabi istega testa dobili enak

rezultat. Objektivnost se kaže v nepristranskem vrednotenju odgovorov. Veljavnost se nanaša na sodbo o tem, kako dobro test meri tisto, čemur je namenjen. Ferbežar (1998, str. 68) pravi: »Veljavnost testa pomeni, da lahko natančno sklepamo o stopnji razvitosti funkcije, ki je bila predmet merjenja. Prav zato je treba pri sestavljanju vsakršnih, ne le jezikovnih testov dobro premisliti, kaj želimo z njimi meriti, torej kar se da natančno definirati predmet merjenja. Test je pravzaprav neke vrste vprašanje: sprašuje po določenem podatku in da pravi odgovor samo na pravo vprašanje.«

Razlikujemo več vrst veljavnosti, pri nacionalnih preizkusih znanja pa je najpomembnejša vsebinska veljavnost. Z njo skušamo določiti, ali je bil test primerno osnovan, ali so vsebinska poglavja skladno zajeta, ali upošteva cilje in standarde znanja, ki so zapisani v učnih načrtih. Pri tem je pomembno, da so zastopane vse stopnje spoznavnih ciljev, od najnižjih do najvišjih (Marentič Požarnik, 2012). Taksonomije predstavljajo stopnje spoznavnih ciljev glede na različne ravni zahtevnosti, v šolskem prostoru pa je najbolj uveljavljena Bloomova taksonomija, ki razlikuje naslednje stopnje (Rutar Ilc, 2000, str. 23):

1. poznavanje (priklic in obnova dejstev, podatkov, definicij, metod, postopkov ...)
2. razumevanje (dojemanje smisla in bistva sporočila)
3. uporabo (na usvojenih principih reševati nove probleme)
4. analizo (razčlenitev sporočila na prvine in iskanje odnosov med njimi)
5. sintezo (združevanje prvin v novo celoto)
6. evalvacijo/vrednotenje (presojo idej, argumentov, metod ...)

Veljavni preizkusi znanja morajo torej vsebovati različne naloge, ki preverjajo vse ravni znanja. »Vprašanja nižje ravni zahtevajo samo reprodukcijo spominsko usvojenih podatkov in dejstev, vprašanja višje ravni pa sprožijo višje miselne procese, kot so analiziranje, primerjanje, sintetiziranje itd.« (Pečjak in Gradišar, 2002, str. 125)

Za potrebe sestavljanja testov so se v slovenskem prostoru uveljavile tri taksonomske stopnje, ki izhajajo iz Bloomove taksonomije spoznavnih ciljev (Starc, 2001, str. 9):

Taksonomska stopnja	Miselni proces	Znanje, ki se ocenjuje
1.	poznavanje	– poznavanje dejstev, podatkov, pojmov, definicij, teorij, formul ...
2.	razumevanje, uporaba	– ugotavljanje vzročno-posledičnih odnosov – iskanje primerov, navajanje lastnih primerov – reševanje problemov, prevajanje ene vrste simboličnega zapisa v drugo ...
3.	samostojna razlaga, samostojno reševanje novih problemov, vrednotenje	– razčlemba, primerjanje, abstrahiranje, posploševanje, sklepanje, sinteza, samostojno utemeljevanje – izvirne rešitve v novih okoliščinah – samostojno, kritično in utemeljeno vrednotenje pojavov, teorij, rešitev, besedil, umetniških del ...

Pred samo sestavo preizkusa je priporočljivo pripraviti preglednico vsebinskih področij znanja, ki jih želimo preverjati, ter učnih ciljev in taksonomskih stopenj, ki naj bi bili vključeni v test. Tako preglednico strokovnjaki imenujejo mrežni diagram ali specifikacijska tabela. Na ta način zagotovimo, da bo preizkus pokrival izbrano učno snov, preverjal določene spoznavne cilje in pri tem upošteval ustrezno razmerje med različnimi vrstami nalog ter posameznimi taksonomskimi stopnjami (Starc, 2001). Natančno izdelan mrežni diagram, ki vsebuje čim več podatkov o strukturi preizkusa, olajša delo sestavljalcem testov, obenem pa poveča verjetnost, da bo veljavnost preizkusa visoka.

Avtentičnost besedil in nalog

Pri sestavi preizkusa je pomembna izbira izhodiščnih besedil, ki morajo biti primerno dolga in zahtevna, upoštevati morajo šolsko raven učencev in njihovo bralno zmožnost, hkrati pa ne smejo biti na voljo v učbenikih in drugih učnih gradivih. Imeti morajo zaokrožen pomen in morajo biti avtentična. Avtentično besedilo je tisto, ki je bilo ustvarjeno, da bi izpolnilo socializacijski namen v jezikovni skupnosti, v kateri je nastalo (Petrovič, 2008). Gre torej za nepredelana besedila, ki niso nastala za pedagoško rabo (Lah, 2010). Ferbežar in Stabej (2008) poudarjata, da pri avtentičnosti besedil ne gre le za t. i. izvorna besedila, ki so npr. nastala za uporabnike prvega jezika, ampak da je treba vprašanje izvornosti razširiti na vprašanje relevantnosti besedil za ciljno publiko. Relevantnost besedil lahko preverimo z analizo potreb bralcev, vključenih v testiranje. Avtentičnost besedila je povezana s spremljajočimi izvirnimi nalogami, ki morajo ponazoriti proces komunikacije v vsakdanjem življenju. Če želimo meriti avtentično, to je tipično jezikovno rabo, morajo biti tudi naloge ustrezno pripravljene. Povezane morajo biti s potrebami, ki se pojavljajo v resničnih govornih položajih.

Avtentičnost je v testni nalogi lahko zagotovljena na več načinov (Brown, 2004, str. 28):

- jezik naloge je čim bolj naraven,
- postavke so povezane s kontekstom,
- teme so smiselne, zanimive in relevantne za učence,
- postavke so tematsko povezane,
- naloge se približujejo resničnim govornim položajem.

Napotki za sestavo preizkusa

Za pripravo preizkusa znanja iz italijanščine je zavod INVALSI objavil napotke za sestavo (slov. Referenčni okvir za preizkus italijanščine, it. Quadro di riferimento della prova di italiano, La prova d'italiano nell'obbligo d'istruzione, 2013). V napotkih so predstavljene teoretične predpostavke in cilji preverjanja jezikovnega znanja, nato pa so podani primeri za pripravo testov za posamezne stopnje obveznega šolskega izobraževanja. Ker ni posebnih napotkov za sestavo preizkusov znanja slovenščine, se morajo sestavljalci testov držati omenjenih gradiv za italijanščino.

V uvodu napotkov je omenjeno, da je dokument namenjen tako strokovnjakom za sestavo testov kot tudi vsem, ki jih zanimajo vsebinski in drugi vidiki preverjanj znanja z namenom, da osvetli njihovo sestavo in olajša šolam in učiteljem kasnejše analize in interpretacije rezultatov.

V prvem delu dokumenta je jezikovna zmožnost opredeljena kot obvladanje jezika in zmožnost njegove rabe za različne sporazumevalne namene, kar se odraža v dejavnostih poslušanja, govorjenja, branja in pisanja (Quadro di riferimento della prova di italiano, 2013). Jezikovni testi INVALSI so tako za italijanščino kot za slovenščino omejeni na preverjanje bralne zmožnosti ter znanja slovnice, kot je predvideno na podlagi kurikularnih smernic, določenih za posamezne stopnje šolanja. Preverjanje bralne zmožnosti sloni na dveh izhodiščnih besedilih, od katerih je eno umetnostno, drugo neumetnostno. Preverjanje slovničnega znanja kot opisa jezika obsega približno 20 % nalog ter predstavlja povsem samostojno enoto (Quadro di riferimento della prova di italian, 2013). V nadaljevanju gradiva (prav tam) je razloženo, da se na ta način preverja tisto védenje o jeziku, ki ga učenec usvaja pri jezikovnem pouku in ki se potem odraža tudi pri drugih predmetih.

V nadaljevanju napotkov so predstavljene zmožnosti, ki so povezane z razumevanjem ob branju, in sicer:

- a) pragmatično/besedilna zmožnost,
 - b) leksikalna zmožnost,
 - c) slovnična zmožnost.
- a) Pragmatično/besedilna zmožnost branja se nanaša na »zmožnost bralca, da na podlagi besedila, sobesedila, sporazumevalne situacije in svojega enciklopedičnega znanja dojame niz pomenov besedila (njegov smisel) in odkrije način, ki te pomene povezuje; z drugimi besedami je to konceptualna in formalna logika besedila samega v povezavi s kontekstom« (Quadro di riferimento della prova di italiano, 2013, str. 6). Da bi bralec lahko razumel, interpretiral in vrednotil besedilo, mora biti sposoben prepoznati specifične informacije, rekonstruirati celoten smisel besedila in pomen posameznih delov, doumeti sporočanski namen avtorja, namen besedila in prepoznati zvrst, ki ji pripada (prav tam). V slovenskem jezikoslovju ne zasledimo pojma pragmatično/besedilna zmožnost, ampak sta to dve ločeni zmožnosti.
 - b) V dokumentu je leksikalna zmožnost branja opredeljena kot »poznavanje pomena posamezne besede (ali izreka) ali zmožnost, da se njen pomen razbere iz sobesedila« (Quadro di riferimento della prova di italiano, 2013, str. 7). Vsebuje tudi zmožnost prepoznavanja odnosov med pomeni besed v različnih delih besedila (npr. med sopomenkami, protipomenkami, nadpomenkami itn.). V slovenski strokovni literaturi se za to zmožnost pogosteje uporablja izraz poimenovalna/besedna/slovarska zmožnost.
 - c) V napotkih je navedeno, da je slovnično zmožnost mogoče razumeti na dva načina:

- obstaja „implicitna slovnica“, ki jo uporabljajo vsi govorniki maternega jezika, ne samo za tvorjenje dobro oblikovanih stavkov, ampak tudi za njihovo razumevanje,
- „eksplicitna slovnica“ pa je tista, ki jo učenec postopoma usvoji na različnih ravneh šolanja, tako da zna razvrstiti in imenovati sestavne elemente jezikovnega sistema ter upoštevati pravila, ki uravnavajo njegovo delovanje (prav tam). Preverjanje slovnicih zmožnosti se v preizkusih INVALSI nanaša na poznavanje in uporabo teh dveh „slovnicih“.

Poudariti je treba, da pri razumevanju besedila vse te zmožnosti niso ostro ločene druga od druge, temveč se med seboj povezujejo in prepletajo.

Na podlagi mednarodnih raziskav o bralni pismenosti je zavod INVALSI opredelil zmožnosti bralnega razumevanja, ki jih preverja s testiranjem (Quadro di riferimento della prova di italiano, 2013, str. 11–13):

- razumeti dobesedni in preneseni pomen besed in besednih zvez, prepoznati razmerja med besedami,
- poiskati podatke, ki so navedeni v besedilu,
- podati ugotovitve iz dobljenih podatkov iz ene ali več navedb v besedilu ali iz svojega enciklopedičnega znanja,
- razumeti odnose med kohezijsko in koherentno povezavo besedila,
- izluščiti pomen dela besedila ali celotnega besedila,
- razviti interpretacijo besedila, ki izhaja iz njegove vsebine ali oblike in presega dobesedno razumevanje,
- razmisliti o besedilu in oceniti vsebino in/ali obliko v luči znanja in osebne izkušnje.

Preverjanje jezikovnega/slovnicih znanja obsega naslednja področja: pravopis, skladnjo, oblikoslovje, besedotvorje, besedoslovje in sporočanje.

V napotkih za sestavo preizkusov INVALSI taksonomske ravni niso posebej omenjene, navedeno je samo, da je treba pri oblikovanju nalog upoštevati različne stopnje zahtevnosti, kar naj bi omogočilo ustrezno razlikovanje med boljšimi in slabšimi učenci (Quadro di riferimento della prova di italiano, 2013). Pri tem ni navedeno, kakšno naj bi bilo razmerje med nalogami različne težavnosti.

Vrste nalog

Razumevanje besedila se v preizkusih INVALSI preverja z dvema tipoma vprašanj: zaprtega in odprtega tipa.

Vprašanja zaprtega tipa imajo lahko naslednje oblike:

- vprašanja izbirnega tipa so sestavljena iz vprašanj in 4 možnih odgovorov, od katerih je le eden pravilen;
- vprašanja alternativnega tipa so sestavljena iz vprašanja ter preglednice, v kateri se pojavljajo različne postavke. Vrstice v preglednici vsebujejo besedilo postavk, medtem ko so v stolpcih možni odgovori (DRŽI ali NE DRŽI, PRAVILNO ali NAPAČNO itn.);

- v nalogah razvrščanja je treba razvrstiti različne podatke glede na njihovo časovno ali vzročno zaporedje;
- v nalogah povezovanja mora učenec povezati podatke dveh stolpcev ali seznamov.

Vprašanja odprtega tipa so v glavnem dveh vrst:

- vprašanja odprtega tipa s kratkim odgovorom,
- vprašanja odprtega tipa, pri katerih v odgovoru obstaja več možnosti njegove ubeseditve.

Tudi za preverjanje jezikovnega/slovničnega znanja se uporabljajo vprašanja zaprtega in odprtega tipa (Quadro di riferimento della prova di italiano, 2013).

Tako naloge zaprtega kot naloge odprtega tipa imajo svoje prednosti in pomanjkljivosti; bile so predmet raznih proučevanj in razprav v strokovni literaturi. Leta 2010 je bila na primer izvedena zanimiva raziskava, ki je proučila bralno razumevanje 723 rimskih gimnazijcev z različnimi tipi nalog (Intraversato in Lucisano, 2013). Na vprašanje o podatku v izbranem delu besedila so morali dijaki najprej odgovoriti z izbiro med štirimi danimi možnostmi, potem pa so morali z vprašanjem odprtega tipa utemeljiti svojo izbiro. Raziskava je pokazala, da je v prvem primeru izbralo pravilen odgovor 56,3 % dijakov, na vprašanje odprtega tipa pa je dalo pravilno utemeljitev le 21,8 % vprašanih. Ta rezultat opozarja, da je treba tehtno razmisliti o vrsti nalog, ki jih vključimo v testiranje, če hočemo sestaviti preizkuse z visoko veljavnostjo. Ustaljeno je mnenje, da je v preizkus priporočljivo vključiti več vrst nalog. Hkrati pa tudi ne sme biti preveč različnih nalog, ker bi bili učenci lahko bolj zaposleni z razumevanjem navodil kot pa s samim reševanjem nalog. Pri izbiri vrst nalog je treba upoštevati, katera področja in ravni znanja želimo z njimi preverjati.

Empirična raziskava

Namen raziskave

Namen raziskave je proučiti značilnosti enega od preizkusov znanja iz slovenščine na srednjih šolah prve stopnje s slovenskim učnim jezikom v Italiji, prikazati strukturo preizkusa ob umetnostnem in neumetnostnem besedilu, osvetliti izbiro posameznih vrst nalog in ugotoviti, katere ravni znanja se z njimi preverjajo. Taka analiza naj bi osvetlila, katere vrste nalog prevladujejo in ali se z njimi preverjajo vse stopnje znanja, od nižjih do višjih. Rezultati raziskave naj bi pripomogli k boljši kakovosti preizkusov v prihodnjih šolskih letih.

Cilji prispevka so ugotoviti:

- katere vrste nalog so uporabljene pri nalogah, ki se navezujejo na umetnostno in neumetnostno besedilo, in katere v delu preizkusa, ki preverja metajezikovno zmožnost,
- katere ravni znanja po Bloomovi taksonomiji se preverjajo v preizkusu,
- povezanost posameznih vrst nalog s taksonomskimi stopnjami znanja,

- katere zmožnosti preverjajo,
- v kolikšni meri naloge izhajajo iz izhodiščnih besedil,
- avtentičnost besedil in nalog.

Metodologija

Raziskovalna metoda

Za raziskavo je bila uporabljena deskriptivna in kavzalno neeksperimentalna metoda empiričnega raziskovanja.

Opis vzorca

Raziskava temelji na proučevanju nacionalnega preizkusa znanja iz slovenščine za 3. razred nižje srednje šole v šolskem letu 2009/10 (gradivo je dosegljivo na povezavi http://www.invalsi.it/esamidistato0910/documenti/Fascicolo_Sloveno.pdf). V prvem delu preizkusa je umetnostno besedilo (novela *Kruh* Cirila Kosmača, objavljena v knjigi *V gaju življenja*, Mladinska knjiga, Ljubljana 1990) in z njim povezanih 17 nalog, v drugem delu je neumetnostno besedilo (članek Sandija Sitarja *Rusjan in 100 let slovenskega motornega letenja*, objavljen v reviji GEA 2009) s 15 nalogami, v tretjem delu pa se preverja metajezikovna zmožnost z 11 nalogami.

Preglednica 1: Sestava preizkusa

Deli preizkusa	Število nalog (f)	Naloge v odstotkih (f %)
Umetnostno besedilo	17	39,5 %
Neumetnostno besedilo	15	34,9 %
Slovnični del	11	25,6 %
Skupaj	43	100 %

Način zbiranja podatkov

V preizkusu smo najprej pregledali, katere vrste nalog so uporabljene ter kakšno je razmerje med njimi. Nato smo ocenili, katere taksonomske stopnje znanja so zastopane v vseh delih preizkusa. Naslednji korak je bil ugotoviti, kako so taksonomske ravni znanja povezane s posameznimi vrstami nalog oziroma kateri tipi nalog so uporabljeni pri posameznih stopnjah znanja. Na koncu smo še pregledali, v kolikšni meri so izbrana besedila in naloge avtentične.

Obdelava podatkov

Podatki so predstavljeni s pomočjo deskriptivne statistike z navedbo števila (f) in strukturnih odstotkov (f %). Podani so s preglednicami.

Rezultati in interpretacija

Predstavljamo rezultate analize preizkusa nacionalnega preverjanja znanja iz slovenščine za 3. razred nižje srednje šole v šolskem letu 2009/10.

Vrste nalog

Preglednica 2 ponazarja, katere vrste nalog prevladujejo v posameznih delih preizkusa.

Preglednica 2: Vrste nalog v posameznih delih preizkusa (število in strukturni odstotek)

Deli preizkusa	Naloge izbirnega tipa f (f %)	Naloge alternativnega tipa f (f %)	Naloge povezovanja f (f %)	Naloge dopolnjevanja f (f %)	Kratki odg. f (f %)	Daljši odg. f (f %)
Umetnostno b.	15 (34,8)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	2 (4,7)	0 (0)
Neumetnostno b.	13 (30,2)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	2 (4,7)	0 (0)
Slovnici del	5 (11,7)	2 (4,7)	1 (2,3)	2 (4,7)	1 (2,3)	0 (0)
Skupaj	33 (76,7)	2 (4,7)	1 (2,3)	2 (4,7)	5 (11,7)	0 (0)

Če se omejimo na del preizkusa, ki se navezuje na umetnostno in neumetnostno besedilo, ugotovimo, da v njem prevladujejo naloge izbirnega tipa, popolnoma pa so izključene naloge alternativnega tipa, naloge povezovanja in dopolnjevanja ter naloge z daljšimi odgovori. Le po dve nalogi zahtevata od učencev zapis kratkega odgovora. Pri natančnejšem pregledu razberemo, da večina nalog izbirnega tipa sprašuje po podatkih iz besedila. Pri možnih odgovorih (distraktorjih) je zaslediti več takih, ki jih učenec tudi ob slabšem razumevanju besedila lahko izloči že na prvi pogled. To je razvidno tudi iz navedenega primera, ki se navezuje na spodnji del umetnostnega besedila.

Spomladi leta 1919 se je pojavil v naši vasi čokat, širokopleč, bradat možakar, oblečen v še dokaj dobro ohranjeno vojaško obleko in z majhnim, lastovičjemu gnezdu podobnim oprtnikom na tršatem hrbtu.

A3. Možakar je bil

- A. šibke in zgrbljene postave.
- B. visok, vitek, gosposko oblečen.
- C. čokat, širokopleč, bradat.
- D. vedno dobre volje in nasmejan.

V delu preizkusa, ki preverja metajezikovno zmožnost (naslovljen je Slovnici del), je skoraj polovica nalog izbirnega tipa, drugo pa so naloge alternativnega tipa, naloge povezovanja in dopolnjevanja ter naloga s kratkim odgovorom.

V celotnem preizkusu je nalog izbirnega tipa več kot tri četrtine, le desetina je takih s kratkim odgovorom. V njem ni niti ene naloge, ki bi zahtevala zapis daljšega odgovora ali samostojnega besedila, kar kaže na neustrezno zastopanost različnih vrst nalog. Taka sestava preizkusa poveča njegovo objektivnost in ekonomičnost izvedbe, ima pa tudi pomanjkljivosti. Učenci namreč lahko izberejo pravilne odgovore tudi s pomočjo ugibanja, poleg tega pa s to vrsto nalog ni mogoče ugotoviti, koliko so učenci sposobni za samostojno miselno delo. Če želimo preverjati višje spoznavne cilje, moramo v preizkus vključiti naloge polodprtega ali odprtega tipa. Pri teh nalogah lahko učenec pokaže svojo ustvarjalnost, saj

odgovarja s samostojnim oblikovanjem, navaja svoje poglede in razlage ter tvori lastno besedilo, pri tem pa upošteva veljavne načine interpretiranja, ponazarjanja, razlaganja, primerjanja in utemeljevanja.

Ravni znanja

Iz preglednice 3 je razvidno, katere ravni znanja (po Bloomovi taksonomiji) se preverjajo v posameznih delih preizkusa.

Preglednica 3: Število (f) in strukturni odstotek (f %) nalog preizkusa po taksonomskih stopnjah

Deli preizkusa 2009/10	Poznavanje f (f %)	Poznavanje/razumevanje f (f %)	Poznavanje/uporaba f (f %)	Razumevanje/analiza f (f %)	Sinteza f (f %)	Vrednotenje f (f %)	Skupaj f (f %)
Umetnostno besedilo	0 (0)	13 (30,2)	1 (2,3)	3 (7)	0 (0)	0 (0)	17 (39,5)
Neumetnostno besedilo	0 (0)	15 (34,9)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	15 (34,9)
Slovnični del	5 (11,6)	0 (0)	6 (14)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	11 (25,6)
Preizkus v celoti	5 (11,6)	28 (65,1)	7 (16,3)	3 (7)	0 (0)	0 (0)	43 (100)

Iz pregleda upoštevanih taksonomskih stopenj spoznamo, da tako naloge, ki so povezane z umetnostnim besedilom, kot tiste, ki se navezujejo na neumetnostno besedilo, pretežno preverjajo poznavanje in razumevanje, le v manjši meri pa uporabo in analizo.

Za ponazoritev dodajamo primer, v katerem gre za preverjanje nižje taksonomske stopnje, treba je namreč poiskati navedeno trditev iz spodnjega dela besedila. Učencu pri tem ni treba preleteti celotne vsebine, saj je v oklepaju dodano, v katerih vrsticah najde zahtevani podatek.

Vaščani so se spočetka nekoliko zanimali zanj, toda ko so dognali, da nabira staro železo, ki ga je po gozdu nastlala svetovna vojna, so ga prepustili usodi.
»Naj nabira. Saj nikomur ne dela škode. In prej ali slej ga bo tako in tako raztreščila granata.«

A8. Vaščani so menili (22., 23. vrstica),

- A. da ga bo prej ali slej raztreščila granata.
- B. da bo z nabiranjem starega železa obogatel.
- C. da mu ne bo uspelo pobrati vsega železa.
- D. da bo prej ali slej le moral oditi.

Navajamo še primer naloge, pri kateri mora učenec pravilno označiti književno osebo, gre torej delno za razumevanje umetnostnega besedila, delno za njegovo analizo.

A12. Okouinokou je bil

- A. pošten.
- B. nasilen.
- C. hudoben.
- D. radodaren.

Naloge, ki se nanašajo na neumetnostno besedilo, so izključno na ravni poznavanja in razumevanja. V drugem delu preizkusa, naslovljenem Slovnčna naloga, so naloge vključene v taksonomsko stopnjo poznavanja in uporabe. Primer je spodnja naloga, ki preverja pravopisno zmožnost.

C10. Popravi začetnico, kjer je treba.

Pisatelj ciril kosmač se je rodil leta 1910 na Slapu ob Idrijci, umrl pa je leta 1980 v Ljubljani. njegova dela so roman pomladni dan ter novele sreča, gosnica, kruh.

Raziskava je pokazala, da so v preizkusu povsem odsotne naloge, ki bi preverjale sintezo in vrednotenje, torej znanje, povezano z zahtevnejšimi miselnimi procesi.

Povezanost uporabljenih vrst nalog z ravnmi znanja

Preglednica 4 prikazuje, katere vrste nalog so v preizkusu uporabljene pri preverjanju posameznih stopenj znanja.

Preglednica 4: Zastopanost posameznih vrst nalog po taksonomskih stopnjah (število in strukturni odstotek)

Taksonomska stopnja	Naloge izbirnega tipa f (f %)	Naloge alternativnega tipa f (f %)	Naloge povezovanja f (f %)	Naloge dopolnjevanja f (f %)	Kratki odg. f (f %)	Daljši odg. f (f %)
Poznavanje	5 (11,6)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)
Poznavanje/ razumevanje	24 (55,8)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	4 (9,3)	0 (0)
Poznavanje/ uporaba	1 (2,3)	2 (4,7)	1 (2,3)	2 (4,7)	1 (2,3)	0 (0)
Razumevanje/ analiza	3 (7)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)
Sinteza	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)
Vrednotenje	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)
Skupaj	33 (76,7)	2 (4,7)	1 (2,3)	2 (4,7)	5 (11,6)	0 (0)

V preglednici, ki povezuje vrste uporabljenih nalog z ravnmi znanja, izstopa podatek, da je najmočnejša korelacija med izbirnim tipom nalog in taksonomsko stopnjo poznavanja in razumevanja. Takih nalog je v celotnem testu več kot dve tretjini (67,4 %). Manjše število izbirnih nalog preverja uporabo in analizo. Naloge s kratkimi odgovori preverjajo poznavanje, razumevanje in uporabo. Najbolj raznolike so naloge, ki se navezujejo na miselne procese poznavanja in uporabe, saj so pri tej stopnji enakomerno zastopane naloge izbirnega tipa, alternativnega tipa, povezovanja in dopolnjevanja ter naloge s kratkimi odgovori.

Raziskava je pokazala, da preizkus ne obsega razpona različnih ravni zahtevnosti znanja, saj je pretežno omejen na priklic dejstev in informacij iz besedila ter na reprodukcijo znanja. Tudi naloge, ki znanje preverjajo, so enolične, sestavljene v večini primerov z nalogami izbirnega tipa.

Preverjanje zmožnosti

Sledi pregled zmožnosti, ki jih preverja preizkus.

Preglednica 5: Zastopanost različnih zmožnosti (število nalog in strukturni odstotek)

Zmožnosti	Število nalog (f)	Odstotek nalog (f %)
Razumevanje besedil	23	53,5 %
Pomenska razčlemba/ poimenovalna zmožnost	4	9,3 %
Določanje prvin knjižnega besedila	4	9,3 %
Upovedovalna/skladenjska zmožnost	4	9,3 %
Metajezikovna zmožnost	5	11,6 %
Pravopisna zmožnost	3	7 %
Skupaj	43	100 %

Če pregledamo zmožnosti, ki so zastopane v preizkusu, ugotovimo, da dobra polovica nalog (53,5 %) preverja zmožnost razumevanja besedil. Sledijo metajezikovna zmožnost, pomenska razčlemba in poimenovalna zmožnost, zmožnost določanja prvin književnega besedila ter upovedovalna/skladenjska zmožnost, od katerih vsaka pokriva približno po desetino nalog, najmanjši delež (7 %) pa je namenjen preverjanju pravopisne zmožnosti.

Avtentičnost besedil

Če ocenjujemo avtentičnost izhodiščnih besedil omenjenega preizkusa, lahko rečemo, da sta besedili avtentični z vidika izvirnosti, saj nista nastali za pedagoško rabo, čeprav sta bili delno prirejani. Delna prilagoditev besedil je bila potrebna zaradi njune dolžine, drugih posegov v besedili pa ni bilo. Če pa presojamo relevantnost besedila za ciljno publiko, je izbira umetnostnega besedila manj posrečena. Gre namreč za starejše besedilo, ki ne odraža sodobne jezikovne rabe, pa tudi kar se tiče obravnavane teme, besedilo ni blizu učencem. Neumetnostno besedilo je bolj relevantno za učence, saj govori o začetkih letalstva v njihovi neposredni bližini in je že s tega vidika zanje privlačnejše. Tudi sama tema besedila navadno pritegne mladostnike njihovih let. Naloge preizkusa so sicer tematsko delno povezane, a niso preveč izvirne, ker ne ponazarjajo procesa komunikacije v vsakdanjem življenju.

Primer avtentične naloge za umetnostno besedilo bi lahko bil naslednji.

Kaj izve bralec iz izhodiščnega besedila o čustvenem razpoloženju glavne osebe? Odgovor napiši v dveh povedih.

In še primer avtentične naloge, povezane z neumetnostnim besedilom, ki bi preverjala višje spoznavne cilje.

Na podlagi podatkov iz izhodiščnega besedila napiši časopisno novico o Rusjanovi nesreči. Napiši zaokroženo besedilo, ki bo obsegalo do 6 povedi.

Uporaba avtentičnih besedil pri pouku slovenščine je še toliko pomembnejša v manjšinskem okolju. Delo z besedili, ki se ne navezujejo na osebne komunikacijske izkušnje učencev, postane zanje nezanimivo. Učenje slovenskega jezika pojmujejo le kot predmet, ki je omejen na šolsko situacijo, tako pridobljeno znanje pa je zunaj šolskega okolja zanje neuporabno, saj jim ni v pomoč v vsakdanjih govornih položajih.

Sklep

Preizkusi znanja slovenščine na šolah s slovenskim učnim jezikom so pripravljene po vzorcu italijanskih testov, zato se njihova vsebina prilagaja vnaprej določeni obliki, kar odločilno vpliva na obseg in vrsto nalog.

Podrobnejša analiza enega od preizkusov za 3. razred srednje šole prve stopnje je pokazala, da je preizkus, kar se tiče preverjanja znanja po taksonomskih stopnjah, precej enoličen. V večji meri namreč preverja razumevanje, nekaj nalog preverja znanje/poznavanje, uporabo in analizo, ni pa nalog, ki bi preverjale sintezo in vrednotenje.

Tudi glede zastopanosti posameznih vrst nalog preizkus ni raznolik. Prevladujejo namreč naloge zaprtega tipa, med temi pa je največ izbirnih nalog. Take naloge ponujajo odgovore, ki so nevtralni, učenec mora le prepoznati pravilni odgovor. Možno je, da pravilni odgovor preprosto ugame.

Analiza povezanosti vrst nalog z ravnimi znanja, ki ga preverjajo, je pokazala, da obstaja najvišja korelacija med izbirnim tipom nalog in taksonomsko ravno poznavanja in razumevanja, torej nižjih zahtevnostnih stopenj znanja. Naloge zaprtega tipa so primerne za merjenje prepoznavanja podatkov, zaporedja dogodkov, deloma tudi za razumevanje besedila, težje pa z njimi preverjamo višje ravni znanja (analizo, sintezo in vrednotenje). Naloge odprtega tipa, ki bi zahtevale daljši odgovor, v preizkusu sploh niso prisotne. Manjkajo tudi naloge, ki zahtevajo samostojno tvorjenje krajšega besedila. Res je, da je vrednotenje teh nalog zahtevnejše, vendar pa prav s takimi nalogami preverjamo višje spoznavne cilje, hkrati pa učenec pri reševanju pokaže svojo ustvarjalnost in osebni pristop k reševanju problemov. Težava je v tem, da tako zasnovan preizkus preverja samo receptivno zmožnost, produktivne pa ne. Samo z različnimi vrstami nalog lahko izzovemo realno jezikovno rabo in preverjamo sporazumevalno zmožnost učencev. Pri tem moramo biti pozorni tudi na to, da v preizkus vključimo čim več avtentičnih besedil in nalog.

Kot vsako preverjanje znanja so tudi preizkusi INVALSI neke vrste kompromis med tem, kar bi z njimi želeli doseči v teoriji, in tem, kar je mogoče doseči v praksi. V prihodnosti bi veljalo vsekakor razmisliti o tem, kako pripravo preizkusov znanja

slovenščine organizirati neodvisno od vzorca italijanskih nalog, saj bi na ta način prav gotovo lahko zmanjšali pomanjkljivosti in zvišali veljavnost testov.

Tamara Kaluža Pocecco

The National Examination of Slovene Language at the End of Secondary School of the First Degree with Slovene as the Language of Instruction in Italy

The education system in Italy is divided into five levels: kindergarten, five-year primary school, three-year lower secondary school, five-year upper secondary school with different fields of study, and university. For enrollment in the five-year upper secondary school it is necessary to successfully complete the final exam after the three-year lower secondary school. National exams were introduced in school year 2007/08. Their purpose is to monitor the quality of the education system and the assessment of educational attainment.

The examination takes place in the 2nd and 5th grade of primary school, in the 3rd grade of lower secondary school and in the 2nd year of upper secondary school. The exam is carried out on the basis of two written tests: in mathematics and in Italian language or minority language; it has a formative function, since the results are used to gain additional information regarding progress and development and to determine the quality of teaching. Only in the 3rd grade of lower secondary school it has a summative role; it is part of the final exam and it influences the final grade of the exam. The exam is mandatory for all students.

In Italy schools with Slovene language of instruction have to take into account the regulations defining the course of the national examination in Italian schools. The form and composition of the Slovene language examination must adapt to the concept and structure of the Italian examinations. Tests of Slovene language must not only have a similar number of tasks, these also have to be of the same type. Such an examination limits the authors, as they have to adapt the content of the exam to its form.

The examinations give us the possibility to measure the acquired knowledge and abilities with the help of tests; it is very important to provide the optimal measurement characteristics. As the basic ones we consider reliability, objectivity and validity. Reliability tells us how exact we have been in measuring, whereas objectivity is shown in the impartial evaluation of the responses. Validity refers to the judgment of how well the test measures what it is intended for. We distinguish several types of validity. In national examinations content validity is the most important .

With it we try to determine whether the test was properly based, if the substantive chapters are incorporated accordingly, if it considers the goals and standards of knowledge, which are recorded in the curricula. It is of high importance that all levels of cognitive objectives are represented, from the lowest to the highest. Taxonomies represent the degree of cognitive objectives at different levels of complexity. In school environment the most established one is Bloom's taxonomy which includes the next levels: knowledge, comprehension, application, analysis, synthesis and evaluation / valuation. Thus valid examinations must include a variety of tasks that test all skill levels.

The purpose of the present study was to examine the characteristics of one of the examinations of Slovene language in lower secondary schools with Slovene as language of instruction in Italy, to be more precise for the 3rd grade of the lower secondary school in the school year 2009/10, to shed light on the selection of singular types of tasks and to determine which levels of knowledge are being checked with their help. A more detailed analysis showed that the test, in terms of the assessment by taxonomic levels, was quite uniform. To a greater extent (65 % of the tasks) it verifies understanding, some of the tasks verify knowledge / understanding, application and analysis, whereas tasks which are supposed to verify the synthesis and evaluation are completely missing. Also regarding the representation of singular types of tasks the test is not varied. Tasks of closed type, among which multiple choice items are the most frequent (over three quarters), dominate almost entirely (88 %).

The analysis of the relationship between the types of tasks with checked taxonomy levels of knowledge has shown the highest correlation between the multiple choice type of tasks and the taxonomic level of knowledge and comprehension, i.e. lower difficulty levels of knowledge. This kind of tasks represents more than two thirds (67.4 %) of the test. A small number of multiple choice type of tasks check use and analysis. Tasks with short answer check knowledge, comprehension and application. The most diversified are the tasks that relate to mental processes in understanding and application, since at this stage multiple choice type of tasks, alternative type, matching tasks, gap-fill tasks, and questions with short answers are equally distributed.

The study has shown that the test does not comprise a range of different levels of complexity of knowledge, since it is mostly limited to the recall of facts and information from texts and reproduction of knowledge. The tasks that examine knowledge are monotonous and in the major part drawn up containing multiple choice type of tasks.

Closed-type tasks are suitable for measuring the ability to identify data, partly also for the understanding of texts, whereas with them it is more difficult to check higher levels of knowledge (analysis, synthesis and evaluation). In the open-type examination tasks, which would require a longer answer, they are not present. Also missing are tasks that would require autonomous formation of a short text. It

is with such tasks that we examine higher cognitive goals, while pupils show their creativity and personal approach to problem solving. The main difficulty is that such tests examine only receptive skills and not the production ones. We can challenge the real language usage and examine the communicative competences of students only with different types of tasks, thus in future it would be necessary to organize a preparation of the examinations of Slovene separately from Italian patterns. By doing this, we would limit the imperfections of the tests and consequently increase their validity.

VIRI IN LITERATURA

Brown, H. D. (2004). *Language Assessment: Principles and Classroom Practices*. NY: Pearson Education.

Direttiva n. 16, prot. n. 1022, 25 gennaio 2008. Individuazione dei criteri necessari ad orientare l'INVALSI nella predisposizione dei testi da sottoporre al Ministro della Pubblica Istruzione per la successiva scelta della prova a carattere nazionale da somministrare nell'ambito dell'esame di Stato, per l'anno scolastico 2007/2008, a conclusione del terzo anno della scuola secondaria di primo grado. Rim: Ministrstvo za javno šolstvo. Pridobljeno s http://www.invalsi.it/download/direttiva_16-08.pdf

Državni izpit: šolsko leto 2009/2010. Državna naloga. Preizkus iz slovenščine. Nižja srednja šola. 1. snopič. Frascati (Rim): INVALSI, Ministrstvo za šolstvo, univerzo in raziskovanje. Pridobljeno s http://www.invalsi.it/esamidistato0910/documenti/Fascicolo_Sloveno.pdf

Ferbežar, I. (1998). Kako testirati jezikovno zmožnost? Komunikativno. V M. Bešter (ur.), *Skripta 2. Zbornik za učitelje slovenščine kot drugega/tujega jezika* (str. 67–83). Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Ferbežar, I. in Stabej, M. (2008). Razumeti razumevanje. *Jezik in slovstvo*, 53 (1), 15–31.

Intraversato, A. in Lucisano, P. (2013). Gli anni di Eco. Riflessioni sull'uso di prove strutturate con risposte schiuse e aperte a margine di una ricerca sulla comprensione della lettura. *ECPS Journal*, 7, 23–43. Pridobljeno s <http://www.ledonline.it/index.php/ECPS-Journal/article/viewFile/466/497>

Pečjak, S. in Gradišar, A. (2002). *Bralne učne strategije*. Ljubljana: ZRSŠ.

Lah, M. (2010). Avtentična besedila pri pouku francoščine kot tujega jezika. *Vestnik za tuje jezike*, 2 (1–2), 207–224.

Marentič Požarnik, B. (2012). *Psihologija učenja in pouka*. Ljubljana: DZS.

Nacionalno preverjanje znanja učencev v Evropi: namen, organiziranje in uporaba rezultatov. (2010). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Pridobljeno s http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/109SL.pdf

Petrovič, M. (2008). Leksikalni pristop in delo z avtentičnim besedilom. *Inter Alia*, 1, 131–151. Pridobljeno s <http://www.sdutsj.edus.si/InterAlia/2008/petrovic.html>

Quadro di riferimento della prova di italiano. (2013). *La prova di italiano nell'obbligo di istruzione*. Versione aggiornata il 2. 4. 2013. Pridobljeno s http://www.invalsi.it/snvpn2013/documenti/QDR/QdR_Italiano_Obligo_Istruzione.pdf

Rutar Ilc, Z. (2000). Procesni pristop pri poučevanju in preverjanju znanja. V *Simpozij Modeli poučevanja in učenja. Portorož, 2000: Zbornik prispevkov* (str. 20–25). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Starc, S. (2001). Sestavljanje in ocenjevanje testov. *Slovenščina v šoli*, 6 (4), 8–15.